

Noach - נח

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה **בדרתיו** את האלקים התהלך נח
[בראשית ו:ט – Genesis 6:9]

RASHI

Brief Biographical Notes

Rabbi Shlomo Yitzhaki, (Hebrew: רבי שלמה יצחקי), better known by the acronym **Rashi** (Hebrew: רש"י), (February 22, 1040 – July 13, 1105), was a rabbi from France, famed as the author of the first comprehensive commentaries on the Talmud, Torah and Tanakh (Hebrew Bible). Acclaimed for his ability to present the basic meaning of the text in a concise yet lucid fashion, Rashi appeals to both learned scholars and beginning students, and his works remain a centerpiece of contemporary Jewish study. His commentaries, which appear in all printed editions of the Talmud and most printed editions of the Torah (notably the Chumash), are an indispensable aid to both casual and serious students of Judaism's primary texts.

¹² אע"פ שראו באבדן של דור אנוש שעלה איקיינום והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמד מהם: אשר יבאו. ¹³ היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותן שנקבו בשמות עירד מחויאל מתושאל שנקבו [שנקראו] על שם אבדן שנמחו והתשוו. דבר אחר אנשי שממון ששממו את העולם: 6. וינהם ה' כי עשה. ¹⁴ נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה מן העליונים היו ממרודן. בביר: ויתעצב [האדם] אל לבו של מקום עלה במחשבתו של מקום להעציבו זהו תרגום אונקלוס. דיא וינחם ¹⁵ נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ וכן כל לשון ניהום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות: ¹⁶ ובן אדם וינחם ¹⁷ ועל עבדיו יתנחם ¹⁸ וינחם ה' על הרעה ¹⁹ נחמתי כי המלכתי כלם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. ²⁰ נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו ²¹ נעצב המלך על בניו. וזו כתבתי לתשובת המינים: ^{21a} נוי אחר שאל את רבי יהושע בן קרחה אל אין אתם מודים שהקביה רואה את הנולד? אמר לו הן אמר לו. והא כתיב ויתעצב אל לבו? אמר לו נולד לך בן זכר מימך? אמר לו הן אמר לו ומה עשית? אמר לו שפמתי ושמתי את הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות? אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקביה אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם: 7. ויאמר ה' אמה את האדם. ²² הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם ועד בהמה. ²³ אף הם השחיתו דרכם. ²⁴ דיא הכל נברא בשביל אדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו? כי נחמתי כי עשיתים. השבתי מה לעשות על אשר עשיתים:

נח.

9. אלה תולדות נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר ²⁵ זכר צדיק לברכה. דבר אחר ²⁶ למדך שעקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים: בדורותיו. ²⁷ יש מרבתינו דורשים אותו לשבה כל שכן אלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום: את האלהים התהלך נח. ²⁸ ובאברהם הוא אומר [התהלך לפני] ²⁹ אשר התהלכתי לפניו נח היה צדיק סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק [ומהלך] בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר ההו שמושו [שעבר] בלשון כבוד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד ³¹ קום התהלך להבא. התהלך נח לשעבר. ³² התפלל בעד עבדיך להבא ³³ ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר אלא שהויו שבראשו הפכו להבא: 11. ותשחת. ³⁴ לשון עיוה ועיו כמו ³⁵ פן תשחיתו כי השחית כל בשר ונוי: ותמלא הארץ חמס. גול: 12. כי השחית כל בשר

¹² צ"ר: ¹³ צ"ר: ¹⁴ צ"ר: ¹⁵ כי ענווה ¹⁷ קיי ה' פכי ה': ¹⁶ במדבר כ"ה: ¹⁷ דברים ל"ב: ¹⁸ שמואל ל"ב: ¹⁹ שמואל א' ט"ו: ²⁰ צ"ר: ²¹ שמואל ב' י"ט: ^{21a} צ"ר: ²² צ"ר: ²³ צ"ר: ²⁴ סנהדרין ק"ח: ²⁵ משלי י': ²⁶ כי צ"ר: ²⁷ סנהדרין ק"ה צ"ר: ²⁸ כי צ"ר פ"ח: ²⁹ בראשית י"ז וכן הוא בצ"ר: ³⁰ בראשית כ"ד: ³¹ טס י"ג: ³² שמואל א' י"ב: ³³ מלכים א' ח': ³⁴ סנהדרין כ"ז: ³⁵ דברים ד':

קינן]: ה עירד לוי בי"ת וע' בב"ר שדרש גם שם עירד וזה"ל שם בפירוש המיוחס לרש"י בערוך שהוא במדבר ואין אדם יודעו כך מאבדן מן העולם שאין אדם יודע בהן (א"א ערד הוא ענין מחייה והשחתה וכן הוא בלשון רומי arrodere): וכן הלשון ברש"י דברים כ"ז י"ד: ו בשביל, לפי דעת המז' : מן התיבה הזאת נתהוו הנוסחאות המשונות כאשר הן

IBN EZRA

Brief Biographical Notes

Abraham ben Meir ibn Ezra (Hebrew: אברהם אבן עזרא or ראב"ע, also known as **Abenezra**) (1092 or 1093–1167), was one of the most distinguished Jewish men of letters and writers of the Middle Ages. Ibn Ezra excelled in philosophy, astronomy/astrology, medicine, poetry, linguistics, and exegesis; he was called *The Wise*, *The Great* and *The Admirable Doctor*.

He was born at Tudela, (current day province of Navarre) when the town was under Muslim rule of the emirs of Zaragoza. Later lived in Córdoba. In Granada, it is said, he met his future friend (and perhaps his father-in-law) Yehuda Halevi. He left Spain before 1140 to escape persecution of the Jews by the new fanatical regime of the Almohads. He led a life of restless wandering, which took him to North Africa, Egypt (in 1109, maybe in the company of Yehuda Halevi), the Land of Israel, Italy (Rome in 1140-1143, Lucca, Mantua, Verona), Southern France (Rodez, Narbonne, Béziers), Northern France (Dreux), England (London, and Oxford in 1158), and back again to Narbonne in 1161, until his death on January 23 or 28, 1167, the exact location unknown: maybe at Calahorra at the border of Navarre and Aragon, or maybe in Rome or in the Holy Land.

ויאמר ה' אל הגרם לך לך פארץ ואנחו מעי לך
 מה תרח עד פהים ינחך בן חמש וכלבים שנה ורבים
 כמוכו: (ד) ופירות נטילים, שיפול לג ברואה אחים
 שיהפך מגובה קומתם, ופעם אחרי כן אחר המבול
 והגם בני ענק נחלה היו פמשפחה בני האלפים:
 (ו) וינחם ה'. ידוע כי לא אדם הוא להגמס רק דברים
 חודר כלשון בני אדם כי המשפחה פה שפחה יראש
 שיחה, ומעט ויהעצב אל לבו הפך ישמח ה' במעשיו
 כי טוב בעיניו שיקבלו נכדיו חסדיו, ויש אומרים
 כי וינחם כמו מהחם לך להרנך וישרטוה ויעד ואמר
 כי לבו הוא הנביא, ולאו היה כן לא היה אחר
 ויהעצב פלה אל, ולמה מצאנו שנקרא הנביא לב:
 (ז) ויאמר, אל לבו, או אמירה למלאכה, ויאמר
 לנח, והנכון בעיני שיהיה דבוק עם לבו הסובב
 למעלה: (ח) חן, מגזרת רחמים וממט החנה
 ומשקלו קץ ושריכה מסמלי הכלל ומעט מליאת חן כמו
 לא חספ עליך עין:

לרוח כחן, וסעד לחכמיה רוח, רק יהיה דיון
 שרש אחר כמו אם יעלה לשמים שיהא מנחי
 ספי"ן, וכמוהו נשא, ורבים אחרים ויש אומרים
 פמשקלו כמו ויבב העפר והיא מגזרת דין כי הרום
 דיין נגוף: בשנס, הפי"ן כמו פככה ויהיה פעמו לא
 יעמד רוחי פמלחו היהם, וכן קהלת אחר והרוח
 חשוב אל האלפים אשר נחנס רק רוח האדם לבדו
 בעבור זה החסם ועוד בעבור פהאדם נפר והוא יגיע
 עד עת, ויחסר כאשר ילגם פשעו לעושה: וסיו ימיו,
 יש אומרים שזה קנב כל האדם ולא מלאכי יותר כן,
 מלאכי מעט, רק על הרוח ידבר, ואין זה המז כי
 הנה שם חים שם מלאות וכל הדורות אחריו חיו שנים
 לכוח ובימי טלג חסרו האלים ופימות דוד עד היום
 פנעים או שנים שנה, והלמה מה שאמר במהרשם
 ארמיה שנהן קץ לאדם, כשעם עוד ארבעים יום ולא
 יסוכו ימלטו והא לא יסוכו וימותו, ואל השים לבך
 אל מספר ויהי נח בן חמש מלאות שנה כי אין מוקדם
 ומאוחר בחורב, והנה כהנן וימח הרח נחרן ולאחרי

פרשת נח

והוא בן והגני משחיתם ומשחית את הארץ: (יד) נוסר
 שם עץ קל הוא על פני מים ואין ריע לו במקרא:
 קנים, להיות כל חיה ועוף ובהמה איש ולאשחו שכם
 זכר ונקבה לבדו, ושם חיבה ולא ספינה כי
 חינה על זורה אינה ואין לה משפחה: וכשרם
 אותה, יש אומרים שהיא מגזרת כפרה, והשם
 מכסה משיחה ויש אומרים שהכושר כדמות זפת,
 ויש אומרים שיש פיס בארץ מהעפר והוא מדכיק
 ועומד כזפת, ויש אומרים שהוא הנקרא בלשון
 ישמעאל, בחמורה הכ"ף בקו"ף, והכונן שמלה
 וכפרה מגזרת כפולר: מכה, כמו לפני: (טו) וזה
 אשר העשה, שעמו וזה השיעור אשר העשה,
 והנה קומחה עשירית ארכה שחיה לפה על פני
 המים ולא הפכה רוח: (טז) להר, מקום שיכנס
 ממו האור והוא מגזרת להרים, והוא נעשה למעלה
 כמשפט יאחר שהיה למעלה אמה אחת בדרך היה
 ברחב בשים אמה והנה החיבה כדמות משלג ורלאו
 חד וכן מקלוועותיו על כן לא תהפך והפחה בלד
 האחד ויהי עולה אליו כלם וידענו כי החיבה
 גדולה מאד גם יחכן להיות קומה נח גדולה מןימיהם
 כי האמה היא כדמותו, ויחכן היתה כאשר היא
 נחלקה על שלש גובה החמחיים עשר אמות, ויש
 אומרים כי רבים היו והכחוב אהו דרך קלרה:
 החמחיים, תואר השם וכן בניים וכן שלישים והשאלים
 למה לא אמר ושלישים פנינם להם ולא יראו כלל
 יראו

(ט) אלה חולדות, כמו הקורה בפעם מה ילד
 יום, וכמוהו אלה חולדה יעקב: איש
 לדיק, במעשיו: חמים, בלבו, וחמים חמר השם
 מפעלי הכלל והוא חמים, *ופעם בדורותיו דודו
 בעה המבול ובדורות שהיו אחריו, כי הוא היה
 עד שהיה לנרבים בן נ"ח שנה והסימן הוא ולנרבים
 לביו בן נ"ח כאשר חם נח: (יט) והשחה הארץ,
 הפעם אגשי הארץ וכן ארץ כי חמחה לי, וכל
 הארץ באי, ויש אומרים כי טעם לבני האלפים
 בערביהם, ואחרים אמרו כי הטעם שנשחחו בסחר
 ובדברים מכוסים שלא ידעם כי אם השם, והקרוב
 אלי שהחורה דברה כלשון בני אדם על דרך שיבינו
 השומעים בעבד שיפעה עבירה לפני רבו ולא ייראו,
 והאומרים כי האלפים בחקום הזה חינו קדש לא
 אמרו מלאות: חמם, בגזל ועסק וקחה גם הגשים
 בחזקה, ומש שאמרו קדמונינו ז"ל כי טעם החייה
 כל גשר את דרכו כל חי לא שמר דרך חולדתו
 ועוה הנחייב הכופע הידוע נכון הוא, ומה נכבד
 דרש שדרשו שהשחיתו במים ודנס השם במים וכאשר
 מימיהם ממעל ומחמה, כן היו המים שהשחיתם
 צב: (יג) ויאמר קץ כל גשר, הוא הנוף, וטעם
 בא בניע קץ אידם: את הארץ, מן הארץ וכן
 כללחי את העיר, או עם כמו את יעקב איש
 יביתו, והכונן בעיני שמלה משחח מושכת עלמה
 ואחרת עמה וכן אלפים לבטום, כסאך אלפים.

אבי עזר

ברכת פינחס לימין משפחת יחיימי מה שכנס הכרם שם: (ו) (וינחם ס' וכו', פיין דוכרי ס"ב בערשם כי טאב כפסוק וינחם
 ה' על ס' פ"ה

(ט) ותמים תואר סעס), כהנן אכל יוסף דסבר סרנ סמים בלבו דלא שייך לומר לדיק חמים דא"כ איך יעמדו שני תוארים
 יחדיו ע"ש ואני אלאו דוגמתו כנס אלף כמו גבור ליד חכמי יועלי פרעם חכם חרשים פיין ז"ס שמת ל"ס וכן
 חנני בני בלעל וכן גבורי חיל מלאכת פנודם בים אלפים ואף דהרשעים דחקו ענאם לנרם תוארים בסמוכים להיות כל אדם
 תואר בפני פנמו, כמו חכמי יועלי יאמרו חממים יועלים ברם מליט תוארים כמובים והואר על תואר לאלפים כהנף אשר
 לא סבלו סדחוקים כאלה, ולדעתו אין זרות כלל בשואר על תואר, וסנרלז לי דעתם סרנ כי לא שייך מלה סמים רק בלחם
 כולן לחומו כמו נכר חמים איש חמים איש חם, ולא מליט חסיד סמים או קדוש חמים, כי לדיק וספיד כוגל כל מילי מוטב
 ופמימות, וכל אחר דלא מקרי סמים לא מקרי לדיק לכן קאמר סרנ לדיק כמעטוי נעיני כל חמים בלבו כספר וכדיו כן לפי
 שם מעיד סקנ"ס עליו שהוא ידוע לבנות וס שכתב פרעם קדושים וז"ל דע כי פשלא בלם מאד ע"ג דוכרי סרנ כי שם כספתי
 באריסם ולדיק דוכרי רע"י בערשם חקת שחפרם אהזמם פמימם כדאדימות: (פו) [פחמיים תואר סעס] וע לך, כי ששם
 סנרד

RAMBAN – NACHMANIDES

Brief Biographical Notes

Nahmanides (1194 – c. 1270) was a Catalan rabbi, philosopher, physician, Kabbalist and biblical commentator. "Nahmanides" is the common name for **Moshe ben Nahman Gerondi**; the name is a Greek translation of the Hebrew "Ben Nahman", meaning "Son of Nahman". He is also commonly known as **Ramban** (רמב"ן) — the acronym of his Hebrew name and title, **Rabbi Moshe ben Nahman** (רבי משה בן נחמן), and by his Catalan name **Bonastruc ça Porta** (also written **Sa Porta**, **Saporta** and **de Porta**).

ומשפט, שבח אותו בצדק שהוא המשפט וברחמים שהיא הצדקה. וריא אמר צדיק במעשיו תמים בלבו^א וכתוב (יהזקאל כה. טו) תמים אתה בדרכיך.

ואחר שאמר שהוא [איש] צדיק, כי איננו איש חמס ומשחית דרכו כבני דורו החייבים, אמר שהיה מתהלך את השם הנכבד ליראה אותו לבדו, איננו נפתה אחרי הוברי שמים ומנחש ועונן ג, וכל שכן אחרי ע"ז, ואינו שומע להם כלל, רק בשם לבדו הוא דבק תמיד, והולך בדרך אשר בחר השם, או אשר יורה אותו, כי נביא היה י, [וזה] כטעם אחרי יי אלהיכם תלכו (דברים יג. ה) הנאמר בהרחקת המתנבא לעבוד ע"ז ונותן אות או מופת, (כאשר אפרש) ה. ועוד אזכיר זה בפסוק ההתהלך לפני והיה תמים (לקמן יו. ה) אם יהיה תמים דעות עמי י.

והנה אחר שהיה נח צדיק ואינו ראוי ליענש, גם בניו וביתו ראויים להנצל בזכותו, כי היה עונש עליו אם יכרת זרעו. או יאמר, כי הוא צדיק שלם וגם בניו וביתו צדיקים י, כי הוא למדם ה, כענין שכתוב (לקמן יח. ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו.

בדורותיו. יש מרבתינו שדרשוהו לטובה. כל שכן אם היה בדור צדיקים, ויש שדורשין אותו לגנאי. לשון רש"י ט. והנכון בעיני לפי הפשט כי טעמו לומר שהוא לבדו הצדיק בדורות ההם, אין בדורותיו צדיק ולא תמים זולתו. וכן כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (לקמן ז. ה) שאין אחר בדור ראוי להנצל. ואמר

^א עמש"כ רבנו לקמן יח. יח: ועי' זכר ג. פה, ז' משפט ולדק וכו': ועי' סוכדרין ו. ז': וכס נח. ז'. נמלא שמעלת אצרכם היתכ גדולכ משל נח, כי כוא כחוכב לא רק צמדה כדי, אלא לפנים משורת הדין צמדת הרהצ"כ. ^ב ודעתו שמלת איש' מושכת, ואין יחמיכ' דצק עם ילדיקי, וטעמו "איש תמים". אולס פירכת רבנו אינוכ מכוננת כלפי זאת שמפריד בין ילדיקי והתמיכ', שהרי גם רבותינו (זכאים קטז, א) כפרידוכ, והמזו "המים צדריה לדיק צמעשיו". וגם רבנו צעלמו כביא להלן בקמין "אין צדוכותו לדיק ולא תמים זולתו" אלא שרבנו חולק על דעת ראב"ע שפירש "תמים כל צו" כלומר צמחשכ, שהרי מלאנו צמחז תמים צדריכ'ס, כלומר צהכוכב, וכן צחלויס טו. ז' "הולך תמים". ^ג מלכ"כ דברים יח. י: "לא ימלא צך... מעונן ומנחש... תמים חביב". ^ד צקדר עולס פכ"א: "אלו מ"ח נביאים... צנח כוא אומר... את האלכויס התהלך נח": ועי' ראב"ע לקמן ח. כא שכתב כ"כ: ועמש"כ רבנו לקמן ט. ח: ועי' מו"נ א. כט: וערש"י מגילכ יד. ז'. ^ה בדפי ר. ליתא. ועמש"כ רבנו דברים יג. ז'. ^ו עמש"כ רבנו לקמן יח. א ד"ה וכו': ודרכו של רבנו להשתמש בלשון נופל על לשון הכתיב צחשלו להציע "אם ירלכ כסס" ולכן כשתמש כאן צכנוי "תמים דעות" כנופל על לשון הכתוב "וכיכ תמים": וכמו זכ לעיל צ' כג: לקמן יט. ה: ויקרא יט. ז': שמות כז. יג: צמדבר יח. יח. ^ז כי קשכ לומר כפרוש הראשון שהרי מפורש ציחזקאל יד. טז "וכיו... צחוככ נח... אס בניס ואס צנות יליו": ועי' רד"ק פסי יו"ד. ועמש"כ רבנו לקמן ז. א עמי' פ שורה י"ב. ^ח אולי כיוונת רבנו שכוא כיכ כלדיק צמעשכ צנוי שכוא כדרכוכ, וכס דורותיו. וכן פ"י צוכר א. נט. ז': "מאלי צדוכותיו אילון אינון דנפקו מניכ, כוא אשלוס לכלוכו". ^ט לפנינו ישנס שנוייס צנוקחת רש"י.

בדורותיו א, כי דורות רבים עברו מעת שהשחיתו, ואין צדיק בארץ בלתי. ואל יקשה עליך דבר רבותינו במתושלח ג, כי הכתוב לא יספר רק שאין צדיק (אחר) ראוי להנצל מן המבול מכל הדורות ההם ג.

את שם את חם ואת יפת. הנראה אלי, כי יפת הוא הגדול שנאמר (לקמן י, כה) אחי יפת הגדול ג, וכן ימנע בתולדותם ה בני יפת תחלה. וחם הוא הקטן בכלם ג, כאשר אמר (שם ט, כד) וידע את אשר עשה לו בנו הקטן. אבל הקדים שם בעבור מעלתו; והזכיר חם אחריו, כי כן גולדו. והנה נתאחר יפת. ולא רצה הכתוב לומר שם ויפת וחם, כי היו כלם נזכרים שלא כסדר תולדותם, ואין ליפת מעלה שיבטל הסדר בעבורו ה, אבל שם הקדים אותו בעבור מעלתו, אף על פי שהוא מאוחר בספור התולדות ט. וכן בני אברהם יצחק וישמעאל (והיא א, כה), וכן ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו (יבשע כה, ד) י.

כי השחית כל בשר את דרכו. אם נפרש כל בשר כמשמעו ונאמר שאפילו בהמה וחיה ועוף השחיתו דרכם להזקק לשאינן מינן, כמו שכחב רש"י, נאמר, כי מלאה הארץ חמס מפניהם, לא מפני כלם, אלא מפני מקצתם יא. וספר עונש האדם לבדו יב. או שנאמר, שלא שמרו גם בזה תולדתם, והיתה כל הבהמה טורפת וכל העוף דורס יג. והנה גם הם עושים חמס יד. ועל דרך הפשט כל בשר זה כל האדם. ולמטה (ספ' יז ופס' יט) יפרש כל בשר אשר בו רוח חיים, ומכל החי מכל בשר — כל חי בגוף, אבל בכאן כל בשר טו זה כל האדם. וכן יבא כל בשר להשתחוות לפני (ישעיה סו, כד) וכן ובשר כי יהיה בו בעורו (ויקרא יג, יח). חמס, הוא הגזל והעושק. ונתן לגח הטעם בחמס, ולא הזכיר השחתת הדרך,

א לשון רבים, ולא אמר בדורו. ב צחוקפתח קוטח ה ג 313/22: "אין לי אלא שתולין ללדיקים צחויכס מנין אף צמיתתן שנאמר ויכו לשבעת ימים אלו שבעת ימי אכלו של מתושלח שטיכצו את הפרטנות מלצוח לעולם" ושמע מינה שמבלעדי נח היכ עוד לדיק צדורו צארץ. ועי' צ"ר לצ, ז. ד ומתושלח מת לפני כמבול. ה וכפרש"י שם מצ"ר לז, ו וערצב"ע שם. ו לקמן ה ב: וצדכ"י א' א, ב. ז עמש"כ רצנו לקמן ט, יח. ח צ"ר כו, ג: וכפרש"י לעיל ה, לצ: ועי' סוכדרין קטו ב "אלא דרך חכמתן קחשיב לכו". ט וצוה מתורלת קושית כתוקי' שם ד"כ אלא. י כלומר לקמן ה, כא מנה הכתוב תולדות בני שם אחרי בני יפת וחם. יא הקדים הכתוב יצחק וישמעאל לעשו מפני מעלתם. ועמש"כ רצנו חיוצ כצ, א. יב כלומר מפני האדם, שהרי החיות לא חמסו, רק כשחיתו את דרכם. יג כלומר צאמרו לגם "קץ כל בשר וכיו" כוונתו היחיד רק לאדם, וכמ"ש רצנו לקמן צמון כי "בשר" רק אדם צמשמע, שהרי בנימוק "כי מלאה ארץ חמס", חינונו מקפיק אלא לאדם. ועי' צ"ר לא, ו שחז"ל עמדו על שאלה זו ואמרו "חמס זה גלוי עריות..." יד עמש"כ רצנו לקמן ט, ה ד"כ מיד: וצויקרא כו, ו ד"כ וכשצחי: וצדרשחו תכ"ת כתב: "מחטא אדם כראשון כיכ הערף". יז עוצרים על חוק טבעס. יח קתס, צלי חוספת צאור.

SFORNO

Brief Biographical Notes

Obadiah ben Jacob Sforno (**Obadja Sforno**, Hebrew: **עובדיה ספורנו**) was an Italian rabbi, Biblical commentator, philosopher and physician. He was born at Cesena about 1475 and died at Bologna in 1550.

פְּרִשְׁת נַח

פְּרָק ו

(ט) תולדת נח. ענגניו וילדי ימיו³⁹. צדיק. במעשה. תמים. במשפלות. *בדורתיו. כפי⁴⁰ דורותיו. והם היו קצת דורו של מתושלח⁴¹ ושל למך⁴¹ ושל, והדורות שהולידו בני דורו בשש מאות שנה⁴². את האלהים התהלך נח. הלך בדרךיו⁴³

להיטיב לזולתו והוכיח בני דורו, כדברי רבותינו⁴⁴ זכרונם לברכה. וכן פתב עליו ברוסי הפלדיי⁴⁵.

(י) וילד נח. מאז שהתחיל להוכיח בני דורו וכה לבנים⁴⁶.

(יב) והנה נשחתה⁴⁷. מעצמה⁴⁸. פי

פרשת נח

פרק ו

ט

39. ולא בניו (כפרש"י) או נכדיו (רשב"ם) ולמרות השגתו של הרמב"ן לפירוש זה שהוא על יסוד ראב"ע והרכינו בחיי, באמרו: אין קורות האדם 'תולדותיו'. וכן הרשב"ם לז, א דחה זאת. וכן פירש רבינו ריש פרשת אלה תולדות יצחק ובעוד מקומות. 40. ביחס אל (בין אם נדרוש לשבח או לגנאי), כי ברור שאין לפרש כפשוטו, כי פשיטא שאדם הוא צדיק בזמן ובחקופה שהוא חי בהם! פירוש רבינו להלן בנוי על לי רבים "דורותיו". 41. ליתר דיוק חלק משש מאות השנים שנח חי בחיי סבו מתושלח. 42. טרם זכה נח לבנים. 43. כפירוש רבינו לעיל (ה, כב) אצל חנוך. ועיין שם בביאורנו. 44. זו שיטת חז"ל (תנחומא ישן נח, ה, אגדת בראשית פ"א, ב, פרקי דרבי אליעזר פכ"ג) מובאת על ידי רש"י להלן פסוק יד ד"ה עשה לך תיבת: הרבה ריח והצלה לפניו... ושואלין אותו... והוא אומר להם... אולי ישובו. 45. היסטוריון בבלי שיוסיפוס פלביוס מצטט הרבה. רבינו מחזק בזה את דעתו — דעת חז"ל בענין תוכחת נח את בני דורו, וזאת בניגוד לדעה האחרת על יסוד הכתוב (ישעיה נד, ט) "כי מי נח זאת ליי", שנח היה אשם במידה מסוימת

בהבאת המכול משום שלא השפיע על בני דורו, בניגוד לאברהם אשר קרב את הלבבות אל ה'. ואפשר אמנם לישב את שתי העמדות — עיין לעיל פסוק ח ובביאורנו שם (ד"ה ונח מצא חן).

46. עליהם כבר למדנו לעיל ה, ב, וחזרה התורה להסמיק את לידתם לקיום מצות התוכחה (הנלמד מ"את האלקים התהלך נח") ללמד שהיא הגורמת. הענין יובן על פי דברי רבינו לעיל ו, ח ד"ה ונח מצא חן: ... אבל המשלים גם את זולתו הוא ראוי שימלט גם את זולתו כי בזה יש תקוה שיחזירם בתשובה. לשון אחרת — האדם המוכן להשפיע על אחרים, מן הראוי שיהיו לו אחרים להשפיע עליהם, וברור שאין טוב מבניו הוא לשם השפעה. יצוין כי פירוש רבינו הוא לא כדעת חז"ל, מובא ברש"י לעיל ה, לב: כבש מעינו... כדי שלא יהיה יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המכול.

יב

47. מציין חידוש ב'השחתה' שלא למדנו מפסוק יא "ותשחת הארץ". בעוד "הארץ" בפסוק יא פירושו אנשי הארץ, כדעת ראב"ע, הרי כאן הכוונה היא לארץ עצמה. 48. כלומר, לא

RALBAG

Brief Biographical Notes

Levi ben Gershom (Hebrew: לוי בן גרשום), better known as **Gersonides** or the **Ralbag** (1288-1344), was a famous rabbi, philosopher, mathematician, astronomer/astrologer. He was born at Bagnols in Languedoc, France.

שלם אך וחדים תזכר כוח חסדם / אם לא כאלוהי פתו /

ביאור המלות

חָדָד כי חדל וארס ועו' עד סוף הפרשה בני האלהים הם הענקים וסבבם לאלהים לחדות על גולם חוקם כשעם כדודי אל טלחבת יח' שוכות / שות וכן כי שוכ הוא וזא שוכ תאר מאד ויקחו / חספו ולקחו בחוקה / יוח' מעניין דין ומשפט או ידוע מעניין ריב וסוח' רוחי / הוא רוח הארס אשר הוא כה ארס והוא השכל והחש' לשי' יתע' להיותו טמאת ממנו / הנפילים / הם בני האלהים והם הענקים כמו שקדם / וינחם יי' / הוא על דרך משל כי לא ארס הוא להתנחם אבל רבה תודות כלשון בני אדם / וכן אמרו ויתעצב אל לבו ונמחו אל לבו והוא לרצונו ול שכבר נתעצב ודרך משל כעבוד מה שהיה רצונו בעת בריאת העולם לברא אדם / ויאמ' יי' / הנה אמ' זה לנח כמו שנזכר בתורה אשר זה או ידוע זה על דרך האמינות וזכרות במעשה בראשית שלא נזכר לנביא אבל היתה תורה בהם והרען לבד כמו ויאמר אלהים יח' אור וחבריו /

ביאור דברי הפרשה

אמר שכאשר ותחיל הארס לרב על פני הארצה וחדד להם בנות / והם נמשכו ואנשים לתאו' ומטגל עד שבראות האנשי' והעקבים הגדולי' בנות הארס היפות חספו אותם ולקחום בארסם הוא נשסוד משום אשה הפי' כאשת איש שתכף שמצאו יפה לקחה ולפי שכבר נתפאט מנהג ורע הזה בצנעי' והם כלם והזהירו מעשיהם עד שלא היתה תשוקתם כי אם לעשות ופעולות המנונות כמו שספר אחר זה / וירא יי' כי רבה רעת הארס בארץ וגו' / אמר השם יתעלה והנה בלי ספק לא יספוט השכל שבראתי במין האנושי בארס בשום עת אם לא אקח כה עשה' רל' שלא ימשל בו השכל כדרך שיתנהג הארס כדרך הישהו' / או ירעה כה שלא יספוט השכל המאפשים אשר והוא מוכן לספוט ברכים העיונים או ירעה כה שלא יריב בשום עת השכל בארס כה שתחיל להתנהג באילו המנונים והנהגותם להדיכו אל החנה אשר יגיע טר' אל תשלמות / והסבה כה כל איך שיפדש מל' ופירושם הוא בפני שהענין לזיות מבני אדם הוא גם כן בשר / ויסנא מוכן מפני זה להמשיך לראות הנהגות עם טר' שכבר למדו מדרך מאלו האנשים ובשקעים באלו הפעולות המנונות ויגיע זה המנהג הפחות לאנשים קשנם אחר קשת חוד אחר חוד עד שלא יתכן שיקטר הארס והשלמות המכוון בו בבריאתו / ה'ה נתן ח'ימי החוד והוא קב שנה רל' שלסוף קב ששנוד עליהם שיכחו בכללם / והגורו בלי ספק דר' המאמר מה' ית' היה לנבוא והוא נח כמו שספר בתורה אשר זה / וכאן והוא יתכן שתשלים תגבלת זה והמן כמו שביארנו בשני מספר מלחמות יי' / והגרי' וחדיע הש' יתע' זאת ותגדה לנבוא כדי שיחיע אותם זה ויטובו ויכבדו מאת תורה ודעו' ודפי' שכבר אמר השם יתע' שלא יתכן שיצאו האנשים מחבצת תפח' אשר נשקעו בו / וכבר יחס המנהג והוא האנשים רבי הקומה והעקבים שכל לבאר כי כמו אלו האנשי' יתכן שיצאו חוד אחר חוד זה כי הם היו בארץ בימים ההם וגם אחרי כן כי הם יבאו לבנות הארס וילדו תולדות מתיחסות להם ה'ה יתירו נמרים כיהם כם כי זה הדרך הברואה על המצא הטבעי / רל' שכבר ילדי הארס דיע מתיחס לו והנהקראו אל הנמרים אנשי

השם כי לנבואתם ויה' להם שם פי' לזכור / ובראות השם יתע' זה המנהג ורע אשר נשקעו בו האנשים כלם בעת ההיא ושכבר נמשך מהו המנהג והשלמות המכוון בארס שנגד שיכחו כל חודי והוא באופן שנבחו עמם שער רב' נח נמלש כי הוא לבד היה צדיק ברוד והוא ה'הו' מאד / הן בעיני יי' והגניחו לו לתגלו' כמו שזכר אחר זה / ואנכם חייבי' שיפסדו ויחודו ורע טע' והשתחו' על נח ודעו וסע' והשתחו' על רמין' האנושי' בכלל' כמו שהזכיר אורך החיי' והפלא והזכר כהו' והספד להשתחו' על רמין' האנושי' בכלל' / וכבר ביארנו דרכי ההשתחו' האלהית בארס ושדטי' כרכיעי' מספ' מ'י' הביאורינו לספר איוב / והוא שתדע שהבחינת והדמיון והענין לא נבחו להשתחו' ודכם כי אינם בעלי' שכל שיחיה ראוי בהם ורעת העונש האנשים השינים העונש בפני עונש חודו והוא רל' כי בפני' שנגוד עליהם שימחו במכל' מים חזרו כבר נמשך מהו הפסד רב' והבמאשים כיכשה ואולם זכר היותם נבזים עם הארס כי והשתחו' האלהית והגיהה מפני זה בשמיות אלו המינים לזיותם הכרחיים לאדם / ה'הו' שח נח לעשרת התיבה באופן שימלש' בה הוא אלו המינים בכללם מרבה' אמת כבר שח משל' למלך שהיה משיא בנו ועשה לו הפה וסיידת וכיירה וציהו' כעם המלך' על בנו ודעו כה עשור נכנס לתוך החופה ותחיל לשכר הקנים והחציאות ולקרוע כסלוא' / אמר המלך כלום לא עשיתי' אלא בשכיל' בני' / בני אבר זה קיימת לפיכך בארס ועד כוחה ועד רמט ועד עוף השמים / הגר' כבר וחדו לך שהמחות רב' רב' לא היה כי אם בפני המות הארס / ואלים והתעלות ובניעות בפרשור' הזאת כבר העירונו עליהם בבניארנו בר' / ואם באנו למנותם רבו מלכות כי אין בה דבר שלא יזיה נפלא התועלת כדעת ה'ה ידוע מנין ותועלת בר' מביא לכפול דברינו זה בלתי ראוי והנה מה שהזכיר בתועלת האלו נכחות כבר זכרנו עם המאמר בהם / ובכאן נשלם לנו הביאור בואת הפרשה רל' פרשת בראשית באופן שלם וכאנת באר לאמת וללשון כמו שתראה והיתה השלכות בזמן קצר מאד עם מר' שהשיגנו בדרך הבקוש מן הקדשי' החוק מפני הפירושים שמצאנום לקדמי' אשר בואת הפרשה אשר הם כמעט שהיו סבה להרחקנו מהשגת האמת בה כמו שיתבאר לפי שיראה דברינו וזכריותם והתעלה לאל' אשר עורנו /

וככה היתה העלמנו' בסוף חרס' איב' מנחת הממכים ומתוכה לפרט' האלק' הפני' לכירה /

פרשת אלה תולדות נח

ביאור המלות

אלה תולדות נח ועו' עד סוף פסוק עניין הסבל / תולדו' קורת כשעם מה ילד יום' צדיק' נצמד על שלמות המדות הגי' גם צדיק תודעו' / ונאמר עם זה על שלמות והמשכלות וצדיק באמונתו יחיה / וכבר העניין השני באר' סוף תמי' / והנה לומר שלם' בזהו' ונאמר זה לפי שכבר חודו נח בזהו' רבים לאורך ימיו וכלם נבואו הולך בענין / והשתחו' ורען' / רל' אנשי' הארץ וכן וכל הארץ כה מציידי' / לפני' תלמים' רל' שהם ראו ודוכים העינים כדרך כי ענין על דרכי' איש' או ידוע הרען כה לפני' התולים ומבזים שלא היו בראים

TAZ

Brief Biographical Notes

David HaLevi Segal (Hebrew: דוד הלוי סגל) (c. 1586–1667), also known as the *Taz* (ט"ז) or the *Turei Zahav*, was a prominent Polish halakhic authority and author of a significant commentary on the Shulchan Aruch.

פרישת נח

(ט) אלה תולדות נח וכו' הוילי
 והזכירו ספר בשנחו. הקשה
 שצא להזכיר תולדותיו וספר בשנחי אלא
 דהזכיר גורמה השנח וכיון שהפסיק
 אמר שכיח וילד נח כח, ואציג דכסיף
 פי צראשים זכרו גיב שאני הים שצא
 לקשר ענינו של נח מה הי' צימיו משאיב
 כאן לא צא אלא להזכיר קדר התולדות
 לחוד. והקשה הראים הלא כוזה פנימים
 מחזיר הצרהם ילהק ויעקב ואינו נוספר
 בשנחם. וחזק דהיינו דוקא כאן שמהירו
 חלל רשעים וכו'. ולי נראה דאין סיך
 קפרי שנחו אלא במקום שרלו לקפר
 מה ענין הי' לאשוי דורו צימיו כמו כאן
 וכן באצרהם צענין ואצרהם היו יהיה
 לגי גדול כו' פירשיי גיב דזכר לקוק
 לצרכה כיון דשם עספר מפלת קדום
 ועיבורה:

בדורותיו, יש מרצותיו דורשין כו'
 יש לדקדק בדבר זה. הרמז
 למען זכר החלה צדור של לדיקים ואחיב
 צלשון שכי זכר דורו של אצרהם ותו
 למען אמר בצוף לא היה נחשצ לכלום
 ולא אמר של היה חשצ כמיהם. ותו
 קשה ללשון ראשון את האלהים התהלך
 נח שהיה לדיק סער כו' דזה הינו לשנח
 וכיש מה שהחכר לקמן מקטני אענה היה.
 ותו לשון צדורותיו קשה דהיה לו לומר
 צדורה, דהא לא היה אלא צדור אחד.
 ונראה לפרש דיש כאן תרי מילי ואינם
 קותרים זאיו, האו היות הלדקות
 שיש בזה מעלות הרבה זעיו. והשכי חסרונות
 הלדיק דהיינו שהקציה מחשינו ומדצר

עמו בזה לוקח הקציה החסרת שנחותו
 דור לפי מה שפול לצדו ולזה אין סיך
 מעלות. דכיון שמייד אליו הנצואה אין
 צאותו הדור נביא אחר שתאמר עליו
 שזאו פחות מכביא זה לענין הנצואה.
 וכו' כיחא הכל דודאי לשון צדורותיו
 מורה גם על הדורות שהיו לפניו כמיש
 עשרה דורות מאדם ועד נח דהיינו שנה
 היה חנליה של כל אהקן עשרה דורות
 כי אין צהם חסן זליתו וחו לשנח דכיון
 דצדורות הללו היה הוא הלדיק ולא היה
 לו עמי ללווד כיש קסיה לו מעלה
 יהיה אם היה לו עמי לליורה. ולשון שכי
 קיל גיב דצר זה אלא דמפרש הפסיק
 לענין חשיצית שלו צעירי הקציה דצדורו
 היה יותר חשוב ודצר עמו הקציה, אבל
 אם היה צדור אצרהם לא נחשצ כלל
 לכביא כי היה צאותו הדור חשוב ממנו
 ולא צא אליו הדצר כלל ולא סיך בזה
 מעלות לומר זה יותר מזה. אמלא דאין
 כאן מחלוקת דלענין היות הלדקות לשון
 שכי קיל כראשון ולענין חשיצית ראשון
 קיל כשכי:

דיה לדיק יותר, דאילו למעלה וחשובות
 חיל כיש אלא הכיש הוא לענין
 הכח דאם יש לו כח להיות לדיק צלא
 לימוד מאחר כיש שיש לו כח ללמוד
 מלדיק יותר להיות כמותו ללמוד ממנו,
 ועיל מה שכתבתי צפרשה זו גבי לשנעת
 ימים עוד:

יש צדורשין לגבאי. קשה עמאמר אשר
 איכנה עיבורה כו' ולמה הזכירה
 תורה כאן גבאי ללדיק*. ונראה דהך
 לגבאי

* אמר המנהיג קשיא דהגאון בעל התעורר זיל בזה שהקשה הקפתי גיב על המיד שדורש
 לגבאי והלא מלינו/פעיקם הכתוב ולא הוילי דנד מנניה ואיך יתכן כאן שתכתוב התורה צדורותיו
 חיה יתרה לרדע לגבאי לנח סיו, ועוד דקוקתי בזה בלשון של רשיי שאומר ואילו היה צדורו
 ב' אצרהם לא היה נחשצ לכלום אשר דורו של אצרהם דוקא ולא דור של לדיק אשר, וזה
 סקפיל

ALSHICH

Brief Biographical Notes

Rabbi **Moshe Alshich** (or **Alshech**) (1508 - 1593, Safed), known as the *Alshich Hakadosh (the Holy)*, was a prominent Jewish rabbi and biblical commentator in the latter part of the 16th century. He lived in Safed, Palestine.

The Alshich was born in 1508 in Turkey, and was the son of Hayyim Alshech. He later moved to Safed where he became a student of Rabbi Joseph Caro. His students included Rabbi Hayim Vital and Rabbi Yom Tov Tzahalon. He died in Safed in 1593.

אלא שכוונת בעל מאמר זה היה כי לא הספיקו רק לעצמם. ולפי זה ידרש הכתוב כך ונח מצא חן כו', ושמא תאמר אם גם הוא הוצרך למצא חן, איך נצולו בניו, לזה אמר (ט) אלה תולדות נח, כלומר ראויים להתייחס וליקרא תולדות נח כי יתדמו אליו, על דרך מאמרם ז"ל (סנהדרין ע ב) שאמרה בת שבע לשלמה כאשר יסרתו, מה ברי ומה בר בטני כו', שאמרה לא יאמרו אם אינך כשר, שתדמה לאביך, רק אלי, והו מה ברי שיאמרו זה בנה של בת שבע כלומר דומה אליה. הרי שאומרו בן פלוני הוא כלומר מתייחס אליו. ועל דרך זה הוא אמרם ז"ל (מגילה טו א) שכל נביא שנזכר שמו ושם אביו כמו ישעיהו בן אמוץ וכדומה הוא נביא בן נביא.

ואחר אמרו שתולדותיו דומים אליו, חל עליו חובת ביאור מה כשרות האב, ועד היכן יד צדקתו מגעת, למען דעת גדר אשר נדמו לו לינצל יותר מכל פחותי מבני מאה שבדור. ועל כן אמר נח איש צדיק ובטעם רביעי, כמרים קול ואומר נח אשר דמיתי בניו אליו, תדע מה תוארו איש צדיק וכו'. ומה מתקו דברי המאמר בזה באומרו ובית צדיקים יעמוד אלה תולדות נח, כי בהתייחסם אליו נדע תולדות נח וצדקת תולדותיו.

ואמר איש צדיק כו' כיוון מה שאמרו ז"ל (עבודה זרה יט א) על אשרי איש ירא ה' שהוא מקטנותו, אשרי מי שמהיותו איש ירא את ה', וזה יאמר מהיותו איש, צדיק תמים היה. וזהו אומרו בדורותיו כי כל אדם רואה שני דורות, אחד בקטנותו ואחד בגדלו, אמר כי בשני דורותיו היה צדיק שהוא מקטנותו בדור הזקנים בקטנותו, ובדור שקם תחתיהם.

ושמא תאמר איש אשר אלה לו למה לא יספיק זכותו להציל את בניו, לזה אמר את האלהים התהלך נח, לומר כי כל צדקתו לא היתה רק ממנו לה' בביתו ובחומותיו, ולא יצא לישע עמו ללמדם דעת את ה' כאברהם, על כן מי שזיכה את הזולת כאברהם ניצולו זולתו בזכותו, כענין (לקמן יט כט) ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה. אך נח שאת האלהים התהלך בינו לקונו לבד, לא הציל רק את עצמו ולא נצולו בניו בזכותו. או יאמר את האלהים התהלך נח, לומר אם

כן איפה שבניו דומים אליו, למה הוכבש מעיינו שלא יהיו בני עונשין עד אחר המבול. הלא הוא כי אין הדמיון שלם כי עם האלהים התהלך נח בדבקות בעצם, מה שאין כן תולדותיו לגמרי. וזהו אומרו נח פעם שלישית בכתוב.

(יא) וסיפרה תורה איך ותשחת הארץ לפני האלהים שהוא השחתת זרע הוא זנות, אך זה בסתר לפני האלהים לבדו, ותמלא הארץ חמס לעיני הכל.

(יב) והנה היה אפשר וידונו על ידי זו או על ידי זו, אמר הנה וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה בזמה כי השחית כו', ועל כן יתחייב בא אנדרלמוסייא לעולם שהורגת רעים וטובים (בראשית רבה כו י').

(יג) והנה כל כונתו יתברך — כאשר הקדמנו — הלא היתה להשאיר את נח וזרעו, על כן אחרי ראותו יתברך את הארץ והנה נשחתה בזמה, שיחוייב לבלתי השאיר שריד, אמר לנח הנה קץ כל בשר בא לפני. והוא כי הנה בספר הזוהר (זח"א נח א) פירשו שקץ כל בשר, הוא המלאך המות העושה קץ בכל הבשר. והנה גם שאין דורשים המקרא כמאמרנו, מהם אקח פירוש מלת קץ, ונפרש לפי דרכנו. והוא, כי אמר הוא יתברך הנה על דבר האנדרלמוסייא, שהוא המשחית המיוחד על הזמה שהורגת רעים וטובים. אם עון הגזל לא היה מספיק לכלות, הייתי מתקן שלא לגזור רק על עון הגזל, אך הנה גם על עון הגזל גדל מאד עד שהוא לבדו מספיק לכלות אם אעשה על ידי משחית, כמו אם הייתי עושה על הזמה על ידי האנדרלמוסייא. וזהו קץ כל בשר הוא המשחית העושה קץ, בא לפני לעשות המשפט בידו, כי מלאה הארץ חמס מפניהם ואין מוחה, באופן כי גם אתה תספה כי לא מצאת חן בעיני המשחית, לכן אין תקנה כי אם והנני בעצמי משחיתם, באופן שאבחין בין צדיק לרשע ותחיה אתה וביתך כמדובר, באופן שלא אשליט לא את האנדרלמוסייא ולא את הקץ כל בשר והוא המלאך המשחית.

עוד יתכן דרך שני בביאור הכתובים, והוא בשום לב ראשונה דרך כלל, כשנותו את טעמו זה כמה פעמים בשמותיו יתברך. כי בסיום פרשה הקודמת הוזכר שם ההויה חמשה פעמים כאחד, ויאמר ה' לא ידון רוחי כו', וירא ה' כו',

ABRABANEL

Brief Biographical Notes

Isaac ben Judah or Yitzchak ben Yehuda Abravanel (1437 - 1508) (Hebrew: יצחק בן יהודה אברבנאל) was a Jewish statesman, philosopher, Bible commentator, and financier. He was a scion of the Abravanel family. In many works he is referred to solely by his last name, which is variously spelled as Abravanel, Abarbanel, and Abrabanel. Many Torah and Talmud scholars today, simply refer to him as "*The Abrabanel*". He was born in Lisbon, Portugal. He died in Venice and was buried in Padua next to Rabbi Judah Minz, Rabbi of Padua.

ויגשר בתם ולא לא הוליד בנות כי יהוד
נשואת לורים והאשה תלך אחרי בעלה
בדעותיה ובמדותיה ולכן בנות לוט הנשואים
מתו בסדום עד שמפני זה דרדל ה' ברך
את אברהם בכל שלא היתה לו בת הגנה מפני
זה ספרה תורה השגחת השם על נח בשלא
היו לו אלא ג' בנים. ואמנם למה היו ג' ולא
שנים או א' ולמה נקראו בשמות אלו שם
הם ויפת ומי הוא הגדול שבהם ומי הוא הקטון
שבכלם הנה יבא ביאורו בכל זה בפרשה ויהי
בני נח:

(יא) ותשחת הארץ לפני האלהים וגו'. עד
עשה לך תיבת עצי גופר. רש"י פירש
ותשחת הארץ בעריות ועבודת כוכבים ותמלא
הארץ חמס בגול. יהיותר נראה בפסוק כי
להיות סוגי העונות שנים מה שבין אדם
לחברו ומה שבין אדם למקום. אמרה תורה
ותשחת הארץ לפני האלהים כנגד המצוות
האלהיות שהיו בינם למקום. ותמלא הארץ
חמס במה שבין אדם לחבירו שהיו גוזלים.
זה את זה ממונו ואשתו מכל. אשר בחור. ולפי
שלא פי' המין הא' מן ההשחתה שהוא לפני
האלהים במה היה חומר לבארו וירא אלהים
את הארץ והנה נשחתה כי השחית וגו'
ר"ל שההשחתה לפני האלהים היתה בשחיתות
את דרכם הטבעי. ואפשר עוד לפרש ותשחת
הארץ לפני האלהים כי הנה הרשע והוא אשר
לו קנין הרשע לא יראה בעיניו פעל הרשע
מגונה כי בזה יובדל מהבלתי כובש את
יצרו שהוא מכיר את הרע במה שהיא רע
כי שכלו ישר עם היות שהתאוה תתקפהו
ולא יוכל השכל להתקומם כנגדה. יאמנם
הרשע והוא הבלתי מסתפק יבחר התענוג
מצד שכלו הנבער בחשבו שהוא טוב לפי
שהקנין אשר לו בזה הפעל יביאזו אל הסכלות
הזה כמו שהתבאר בספר המדות ולזה אמרה
תורה כי הארץ נשחתה לפני האלהים כלומר
ולא לפני אנשי הדור כי לא היה בהם מי
שיכיר היותה השחתה ופועל רע ובאר במה
נשחתה באמרו ותמלא הארץ חמס והוא
כולל למה שבין אדם לחבירו ולמה שבין
נפשם לגופם ולזה אמר גם כן ותמלא
הארץ להגיד שאדם אין בארץ שלא יפול
בהשחתה כי כלה מלאה מזה זולת נח הצדיק.
ולפי שהיתה ההשחתה כלה מצד שגבר חמרם
על שכלם תגבורת רב לכן יחס ההשחתה כלה
לארץ וכן בסוף סדר בראשית. וירא ה' כי
רבה רעת האדם בארץ. וינחם ה' כי עשה
את האדם בארץ כי שם ארץ במקומות אלך
הוא רמז לחמרם הרע הארצי וכמו שביארתי

נפשו וגופו יפול בהם הצדק והעול וע"ד זה
נאמר צדיק אוכל לשובע נפשו. והנה אמר
נח שהיה איש להגיד שהיה בעל מעלה
בתוך עמו כי בכמו אנשי המעלה יהיה מציאות
הצדק מעלה וספר הכתוב. שהיתה צדקתו
חמידית בו ולא נשתנה מעול לצדק או להפכו
כל ימיו והוא אמרו תמים היה בדורותיו ר"ל
בין מזמן הנערות והבחרות וגם עד זקנה
ושיבה. ופי' בדורותיו זמניו כי דור הוא
נגזר מדירה והמשכות זמן רב על ענין א'
יקרא דור א'. וכשישתנה אל ענין אחר יקרא
דור אחר כ"ש בחיי נח שהרי נערותו כפי
דוב ימיו היה בכמו ק' שנה וכן שאר זמניו
היה סבת הצדק המתמיד הוזה בנח לפי זאת
האלהים התהלך נח והוא ההמשך אחר רצונו
התהלך מבנין התפעל ויורה על ההתמדה
בענין ההוא. ואמנם הלך יורה על תנועה
מיוחדת. ולפי שבשלמות הוזה נתעלה נח ונבדל
מכל בני דורו שכלם התהלכו אחר הפשר
הוא לבדו התהלך את האלהים לכן חזר
לזכור שמו ואמר את האלהים התהלך נח.
וצריך אתה לכמו הפי' הוזה בדורותיו שאלמלא
כן והיה שם דור נאמר על חיי איש א' כדעת
המפורשים והנה נח לא ראה כי אם דורו
בחיי לא הדורות שהיו קודם לידתו ואף
כי אחרי מותו ואיך נודע שהיה צדיק בדורותיו
כי הנה מחושלת הגיע צדקתו עד שלא הביא
הקב"ה מביל לעולם ולא בימי אבלו. ושם כהן
לאל עליון ועבר ישב אנהלים ומדרשו וכ"ש
אברהם שהיה בן ג"ח כשמת נח הלא אלה
היו צדיקים וטובים ממנו ואיך יאמר בערכם
צדיק הנה בדורותיו. וכבר נלחץ הרמב"ן
עם הספק הזה. וכתב שלא נאמר זה רק על
הדורות שהיו קודם המבול וגם לא בכלם ולא
אחריו. אבל הכתוב דבר סתם והוא ממה
שיוכיח אמתת מה שפירשתי והנה לא אמר
הכתוב שהתהלך נח לפני האלהים כמו שכתוב
באברהם ואמר אשר התהלכו אבותי לפני
לפי שאלו אמר לפני האלהים היה מורה שהיה
עובד את השם מאהבה ולא בא הכתוב לשבתו
בוה אלא להגיד איך לא נמשך לבני דורו
ולמדותיו המגונות ואמר שהיה זה לפי שלא
הלך בדרכם כי היה מתהלך את האלהים ומעשיו
היו כפי השכל לא כפי תענוג הפשר. ספר
הכתוב שמהשגחת השם על נח היה שלא נתן
לו אלא שלשה בנים. כי הבנים הרבים לא
יוכל האדם על הנהגתם כמו שיוכל על המעטים
שבהיות הדור הפרוץ הוזה בהיות הבנים רבים
אין ספק שקצתם ילמדו ממעשה דורם אבל
בהיותם מעטים ישקיף האב על עניני חיותם

THE REBBE

Brief Biographical Notes

Menachem Mendel Schneerson (April 5, 1902 – June 12, 1994), known as **The Rebbe**, was a prominent Hasidic rabbi who is the seventh *Rebbe* (spiritual leader) of the Chabad-Lubavitch movement. He was fifth in a direct paternal line to the third Chabad-Lubavitch *Rebbe*, Rabbi Menachem Mendel Schneersohn.

In 1950, upon the passing of his predecessor, his father-in-law, Rabbi Yosef Yitzchok Schneersohn, he assumed the leadership of *Chabad-Lubavitch*. He led the movement until his death in 1994, greatly expanding its worldwide activities and founding a network of institutions, as of 2006 in 70 countries, to spread Orthodox Judaism, with the stated goal of "Jewish unity".

נח

— איז דאך נח געווען א משך זמן
„בדורו של אברהם“!

און כאטש אַז בתחלת ימיו האָט
אברהם לכאורה נאָך ניט דערגרייכט צו
דער שלימות המדרגה פון „צדיק“, ביז
אַז עס שטייט אין מדרשׂי „שהי' אבינו
אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי
עון שהייתי עובד ע"ז כל השנים הללו“¹⁰
און ערשט דערנאָך איז ער געוואָרן
מכיר את בוראו —

איז אָבער נאָך פאַר זמן בן נ"ח שנה
האָט ער שוין לכל הדיעות¹¹ מכיר גע-
ווען את בוראו; און דערצו נאָך — אַ
הכרה בכח עצמו, ווי דער רמב"ם איז
מאריך בריש הל' ע"ז, ווי אַזוי אברהם
איז פון זיך אַליין צוגעקומען צו וויסן
און מכיר זיין דעם אויבערשטן, ולא הי'
לו מלמד ולא מודיע דבר“

[ניט ווי נח, וואָס זיין ידיעת והכרת
הבורא איז (ווי ס'איז משמע¹²) ניט גע-
ווען בכח עצמו, און ווי מיר געפינען
בנוגע סוד העיבור בפירוש, אַז ער האָט

אברהם, וטעם בדורותיו בדורו בעת המבול ובדורות
שהיו אחריו“.

(8) בניצוצי זהר לזהר שם מתרץ דאו לא נקרא
עוד דורו של אברהם שעודנו נקרא אברם. ודוחק
הוא שהרי בחז"ל כו' נקרא בכל מקום „אברהם“ גם
כשמדובר בזמן שהי' נקרא אברם (ראה ברכות יג,
א). ועוד: לפיז צ"ל דאלו הי' בדורו של אברהם
הכוונה רק לאחרי שאברהם הי' בן תשעים שנה
ותשע שנים, שאז א"ל הקב"ה „לא יקרא עוד את
שמך אברם“ (לך יז, א. ה).

(9) ב"ר פל"ט, ח.
(10) וכמ"ש הרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג (נעתק
לקמן בפנים).

(11) ראה לקמן רס"ב.
(12) מדברי הרמב"ם שם ה"ב וג' שזה הי'
החידוש דאברהם.

א. אויפן פסוק (בתחלת פרשתנו)
„אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי'
בדורותיו“, זיינען דא צוויי פירושים (ווי
רש"י ברענגט בפירושו על התורה)
אינעם דיוק פון „בדורותיו“ — „יש
מרבותינו דורשין אותו לשבח כו' ויש
דורשין כו'“². לויט דער דעה אַז „בדור-
רותיו“ מיינט ניט לשבח זאָגן רז"ל (ווי
רש"י איז מפרש): „לפיז דורו הי' צדיק
ואילו הי' בדורו של אברהם לא הי'
נחשב לכלום“.

איז ניט גלאַטיק דער לשון „אילו הי'
בדורו של אברהם“: אברהם איז גע-
באָרן געוואָרן נ"ח שנה לפני מיתת נח;
— ווי דער סימן פון אבן עזרא
„ואברהם אבינו בן נ"ח כאשר מת נח“

(1) סנהדרין קח, א. ב"ר פ"ל, ט. תנחומא פרשתנו
ה. זח"א ס, א (תוספתא). תנחומא באבער פרשתנו ו.
וראה לקמן הערה 4.

(2) לשון רש"י עה"פ. ועד"ז הוא בתנחומא
באבער שם. ובשאר מקומות שבהערה 1 ליתא.

(3) לשון רש"י עה"פ. וראה מפרשי רש"י (רא"ם,
גרי"א, ועוד. ולפי הענף יוסף לתנחומא שם, מפורש
הוא בתנחומא שם) דלכו"ע אם הי' בדור צדיקים והי'
צדקתו כמו שהי' בדורותיו לא הי' נחשב לכלום.
אלא דפליגי בכוננת התורה בחיבת „בדורותיו“ —
אם לשבח הוא דאתא או לגנאי.

(4) ועד"ז הוא כוהר שם, אבל בדרין אחרנין לא
הי' נחשב לכלום כמו דרא דאברהם ודרא דמשה
ודרא דדוד. בתנחומא: תמים הי' בדור המבול ובדור
הפלגה שאלו הי' בדורו של אברהם אבינו לא מצא
ידין ורגליו. בב"ר שם ליתא בדורו של אברהם. ושם
א"י „אלו הי' בדורו של משה או בדורו של שמואל“.
בסנהדרין (ותנחומא באבער) שם „בדורות אחרים“
ולא נזכר שם דור פרטי.

(5) וי"ל שמטעם זה לא נזכר בב"ר שם דורו של
אברהם.

(6) פרשתנו עה"פ.

(7) והוא מפרש שבדורותיו כולל גם דורו של

ומהאי טעמא נעמט אן דער רמב"ם די גירסא פון „בן ארבעים שנה הכיר את בוראו“ ווייל דאס איז דער גיל ווען די הכרת והבנת השכל איז בשלימות,

און דאס איז בהתאם צו תוכן כל ההלכה והפרק (כאטש אז אויך לדעת הרמב"ם איז רוב שנים יודיעו חכמה⁶⁵ וכנ"ל „בן חמישים כו“ אויך נאכדעם איז אברהם נאכאנאנד נתעלה געווארן איז הכרת הבורא, בן מ"ח, נ/ וכי"ב).⁶⁶

עפ"ז איז אויך מובן וואס דער רמב"ם דערמאנט ניט (בתחלת ההלכה) אז אברהם איז געווען „בן שלש“ ווען „התחיל לחשוב ולשוטט במחשבתו“ און דערמיט האט זיך אנגעהויבן דער ענין פון „הכיר את בוראו“ — ווייל דעמולט וואלט דאס געגעבן א מקום לטעות, אז דאס איז ביי אים ניט געווען פארבונדן מיט טבע השכל מצד עצמו, נאר לגמרי באופן נסיי⁶⁷, למעלה מהשכל⁶⁸; זיי-

ענדיק בן שלש שנים, איז שוין ביי אים געווען א הכרה אין אלקות!⁶⁹

און מיט דער נקודה וכוונה איז דער רמב"ם ממשיך ווייטער אין דער הלכה, מאריך ומפרט ווי אזוי אברהם „התחיל להשיב תשובות כו“ ולערוך דין עמהם. . . כיון שגבר עליהם בראיותיו ביקש המלך להורגו⁷⁰ כו“ און ווי „הי מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר“, ביז ער האט מחזיר געווען העם „לדרך האמת“ עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתי בלבם העיקר הגדול הזה —

דורך ראיות והכרחים שכליים האט ער אומגעקערט „אלפים ורבבות“ (וואס זיינען געווען עובדי ע"ז) „לדרך האמת“ „ושתי בלבם“, וואס כ"ז איז מוסיף ומדגיש אין דעם חוזק והתאמתות הכרת האדם בשלילת ע"ז כנ"ל.

ח. עפ"ז איז מבואר ענין הנ"ל, אז „אילו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום“:

דא ווערט ניט געמיינט אז לגבי אברהם עצמו „לא הי' נחשב לכלום“, נאר לגבי „דורו של אברהם“ —

און „דורו של אברהם“ מיינט (ניט די צייט ווען אברהם איז געווארן מפורסם בדורו דורך „הנפש אשר עשו בחרן“ (וואס דאס האט זיך אנגעהויבן נאך בחיי

מטבעו ועיקר יצירתו (כלשון המאירי שם) שנולד מתחלה לזה. ואיך איז מזה ראי' שכן הוא גם מצד שכל וגדר שאר הנבראים.

69) ואף שכתב „כיון שנגמל איתן זה“ — (ובפרט עפ"מ בהערה 39) הרי ממשיך ומוסיף „והוא קטן“. היינו משך זמן אחרי שנגמל, ואז התחיל כו' — כבהגה"מ הובא לעיל הערה 32.

70) דגם זה מוסיף בהדגשה הנ"ל, תוקף ההכרה דאברהם באלקות, שהיתה עד למסנ"פ שהוצרך שיעשה לו נס.

71) ראה לעיל הערה 59.

65) איוב לב, ז.

66) ואולי י"ל שזהו תוכן השגת הראב"ד על מ"ש הרמב"ם „בן ארבעים שנה הכיר“ — „יש אגדה בן שלש שנים“, שע"פ אגדה זו נמצא דזה שהכיר אברהם את בוראו לא הי' מצד גדר ושכל הנברא כ"א מלמעלה. וי"ל שלכן גם הביא הרא"י, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עקיב, שמדגיש שהכרת אברהם באלקות וקיום המצות שלו הי' מצד קול ה', שנצטווה. וראה ב"ר רפ"ט: הציץ עליו כו'. 67) הכרת לגמרי אין בזה — שהרי אפילו כמה דורות לאח"ז היו מולידין בני ח"ואו (סנהדרין סט, ב. ב"ר ספ"ח) ובדור המבול תיכף שנולד הי' עוזר לאמו כו' (ב"ר רפ"ז).

68) בחבור התשובה להמאירי שם מפרש דמה דאמרו בן שלש הכיר אברהם את בוראו, ירצו בו שהוא ע"ה להפלט מזגו ולטוב הכנתו אל העיון והשלמות הוכן ביום תחלת למודו להיות זאת הפנה, ר"ל אמונת היחוד, נשלמה על ידו כו'. והיינו שבהיותו בן שלש לא הי' גם תחלת הכרתו לחשוב ולשוטט בדעתו (שזה הי' אח"כ בהיותו נער קטן). וראה לשונו בפתיחה לאבות.

וגם עפ"ז מובן מה שלא הביאו הרמב"ם כאן, כי זה הי' מורה שמזגו הטוב והעיון כו' הי' באברהם

ווען דורכגענומען מיט הכרה פון אלקות, ע"ד ווי אברהם".

ולפי"ז איז מובן דער לשון „אילו הי' בדורו של אברהם", ווייל דער מצב הדור איז געווען לאחרי מות נח, ווען אברהם איז געווען בשנות השבעים".

ט. לפי"ז דארף מען אבער פאר-שטיין דעם המשך בהלכה ג, וואו דער רמב"ם זאגט, אז נאכדעם ווי די בני יעקב זיינען געווארן אן „אומה שהיא יודעת את ה' עד שארכו הימים לישראל במצרים (איז בהמשך לזה געווארן א שינוי) וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז כמותן כו' וכמעט קט הי' העיקר ששתל אברהם נעקר" — לפי הנ"ל ברענגט עס ארויס דעם היפך פון דעם תוכן פון דעם גאנצן פרק, אז דער מענטש מצד שכלו גופא איז יודע די אפגעפרעגטקייט פון ע"ז, און יודע ומכיר דעם אויבערשטן — און דא זאגט מען, אז אפילו די „אומה שהיא יודעת את ה'", „חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז כמותן".

(76) עדי"ז ילי"ם בפרשי ר"פ לך: לך לך, ושם אעשר לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם — שהכוונה בזה היא לא רק שאז נעשה ידוע ומפורסם בעולם, אלא „טבעך" זה שמכיר באלקות ומפרסם אלקות נפעל גם בעולם. ואזי נקרא „דורו של אברהם", והרי בפשט"מ מפורש „ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" (לך יב, ד).

(77) כפשוטו של מקרא, כנ"ל בהערה שלפניו. וגם לפי המובן מתוד"ה וגמירי (ע"ז ט, א) דהליכתו מחרן היתה כשהי' בן נ"ב (וראה סדר הדורות ב"א כג) — אבל ראה מהרש"א שם — הרי מפורש ברמב"ם, והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם שנאמר כאשר ויטע אשל בבאר שבע לאחר היותו משך זמן בא"י. וראה פרשי וירא (שם, לד), וראה ברכות יג, א: בתחלה נעשה אב לארם ולבסוף (כשנקרא אברהם — בן צ"ט שנה) נעשה אב לכל העולם כולו. אבל ראה מאירי שם (בפתיחתו למס' אבות). וראה מגן אבות לתשב"ץ שם.

* וראה לקו"ש חט"ו ע' 84 הערה 13, 14.

נח, כנ"ל), נאר) בשעת דער דור איז גע-ווארן דורו, בהתאם צו דעם דרך פון אברהם, צו דעתו שיטתו והנהגתו, וואס דאס האט זיך נאך ניט אויפגעטאן בעת ער איז געווען אין אור כשדים וואס בלויז „גבר עליהם בראיותיו", און אפילו ניט זייענדיק אין חרון, נאר א סך שפעטער, ווען „הגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר" ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם עד שנתקבצו אליו אלפים ורבות והם אנשי בית אברהם ושחל בלבם העיקר הגדול הזה:

דער אויפטו אין דעם איז, אז זייער הכרת הבורא איז געווען ניט (נאר) דורך דעם וואס אברהם האט זיי מנצח געווען, „גבר עליהם בראיותיו" און אפילו אויך ניט (נאר) אין אז אופן וואס זיי האבן מקבל געווען בשכלם די הסברות והוכחות פון אברהם, ובמילא איז זייער הכרה אין אלקות געווען ווי א צוגעקו-מענער ענין (פון דעם וואס אברהם האט אין זיי אריינגעגעבן) — נאר „שתל בלבם", ער האט אין זיי איינ-געפלאנצט די הכרה און ידיעה באלקות, דאס איז בא זיי געווארן אז אייגענע זאך, ע"ד ווי בא אברהם — זיי האבן מכיר געווען אלקות (אויך) מצד זייער שכל גופא.

און דעמולט איז מתאים צו זאגן אז דאס איז „דורו של אברהם" — אברהם דור", אז דער דור" איז גע-

(72) וירא כא, לג.

(73) וע"ד דבר הנסוע, שהארץ עצמה מצמיחה אח"כ.

(74) ועפי"ז הי"ז ע"ד הלשון שבדיעה הב' בזהר ובפרשי, אילו הי' בדרא דכולהו צדיקים, בדור צדיקים.

(75) ראה מאירי בפתיחתו לאבות (ד"ה ונשוב בסופו): והשיב רוח רוב העולם לאמונת ה' ית'. וראה שם לפניו (ד"ה והי' משי"כ) בנוגע להלימוד דחנוד ומתושלח נח.

באלד ס'אין נוגע צו א הוראה ב' עבודת ה' (כדלהלן). מוז מען דאך אַרױסזאָגן די הוראה.

ד. די כללות ההוראה פון פרשת המבול אין ווי דער אַלטער רבי אין מבאר אין תו"א — אין די חסידישע סדרה פון דער וואַך — אַז עס דאַרף זיין דער „בא אל התיבה“, אַרױנגיין אין די תיבות (התורה ו)התפלה, און דורך דעם ראַטעוועט מען זיך פון די מים הזדונים, מי המבול (דאגות ה' פרנסה וכו'. כדלקמן).

וואָס דאָס איז — ווי אַלע הוראות פון תורה (שהיא נצחית) — בכל זמן ובכל מקום, און פאַר יעדער אידן באַזונדער, אין וואָס פאַר אַ מצב ער זאל ניט זיין.

וואָרום ס'איז דאָך חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, אַז פאַר יעדער יחיד איז באַשאַפן געוואָרן די גאַנצע וועלט. וואָס פון דעם איז מובן, אַז אויך תורה והוראותי איז פאַר יעדער יחיד. וואָרום בריאת העולם איז דאָך בשביל התורה (ובפרט לפי הפירוש — שביל דרך). איז פונקט ווי דער עולם איז פאַר יעדער אידן באַזונדער, אַזוי איז אויך תורה, די כוונה ותכ"לית פון עולם, פאַר יעדער אידן באַזונדער. און ווי גערעדט שוין כמה פעמים, דעם טעם פון דעם וואָס עס שטייט אנכי הו'י אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים בלשון יחיד, אַז דער אויבערשטער האָט געזאָגט צו יעדער אידן, אנכי הו'י אלקיך וגו', ווייל מתן תורה איז געווען פאַר יעדן אידן באַזונדער.

קען דאָך אַ איד טענה'ן, ווי זאָגט מען אים אַז ער זאל זיך אַפּלערנען (9) ובאריכות בלקיית לגיט שם (אוה"ת בראשית כרך ד' וכך ו').

פון נח'ן, אַז אויך ביי אים מוז זיין דער „בא אל התיבה“ וכו', נח איז דאָך געווען אַ צדיק תמים, (און אפילו אין זיין דור איז ער געווען אַ צדיק, ומכל שכן אויב ער וואַלט געווען אין אַ בעסערן דור), איז ער דאָך געווען אַז אויסנאָם (כנ"ל, היפך הטבע), איז ווי קען ער זיך גלייכן צו נח'ן, ווי קען ער זיך ראַטעווען פון די מים הזדונים?

דעריבער זאָגט די תורה „בדורו־ תיו" (לגנאי), אַז אויך נח איז געווען אַ צדיק תמים מער ניט ווי בדורותיו, און בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום, און די דרגא פון צדיק איז שייך אויך ביי אים (כדלהלן), במילא קען ער זיך אַפּלערנען פון נח'ן.

ה. און דאָס איז די הוראה פון ביידע פירושים אין „בדורותיו“, וואָס יש דורשים אותו לשבת ויש דורשים אותו לגנאי, ביידע פירושים זיינען אַ הוראה בעבודת ה', וואָס דעריבער ברענגט רש"י ביידע פירושים, ווייל, כאמור לעיל, פירוש רש"י ברענגט אַרױס פנימיות התורה, וואָס עס ברענגט צום ועבדהו בלבב שלם.

ס'איז מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ווייל דאָס זיינען הוראות צו צוויי באַזונדערע סוגים (אָדער מצבים באַם זעלבן מענשן):

בשעת עס רעדט זיך וועגן אַ צדיק וכו', קען ער דאָך טענה'ן, אַז ער דאַרף ניט אַנקומען צום גאַנצן ענין פון „בא אל התיבה“, ווייל ביי אים איז מלכתחילה ניטאָ די מים הזדונים, ובמכ"ש פון דעם וואָס די גמרא זאָגט אַז אַ תלמיד חכם איז — אין אור של גיהנם שולטת בו, וואָס דאָס רעדט זיך דאָך וועגן אַ תלמיד חכם (וה'־

איז דארף ער זיך אפּלערנען פון נח'ן, אז אזוי ווי נח דורך דעם וואָס ביי אים איז געווען דער „בא אל התיבה“, האָט ער זיך געראַטעוועט פון דעם מבול, און ניט נאָר זיך אַליין נאָר אויך די גאַנצע וועלט, ווי ער זאָגט אין פסוק „ובניך ואשתך ונשי בניך אתך“, און נאָך מער, אז ער האָט געראַטעוועט אויך בעלי חיים וכו', ווי ער זאָגט ווייטער אין פסוק „ומכל החי גו'“.

אזוי איז אויך יעדער איד האָט דעם כח, אז ניט קוקנדיק אויף די מים הודונים, קען ער ראַטעווען זיך מיט די גאַנצע וועלט, וכפסק ה' רמב"ם¹⁰ אז דורך איין פעולה טובה איז מען מכריע זיך און אויך די גאַנצע וועלט לכף זכות.

און אזוי ווי ביי נח'ן שטייט¹¹ ראה עולם חדש, אזוי האָט יעדער איד בכח אויפצובויען אַ נייע וועלט, און מאַכן פון איר אַ דירה לו יתברך.

1. בסמיכות לסיום הסדרה איז אויך דאָ אַ מאַדנע רש"י,

— נאָר מיט דעם אונטערשייד, אז וועגן די רש"י שבתחילת הסדרה, וואָס מ'האָט גערעדט פריער, איז פאַראַן מפרשים וואָס שטעלן זיך, פאַרוואָס דורשין לגנאי בשעת מען קען דרש'ן נען לשבח. אויף דער רש"י אָבער, האב איך ניט געפונען דערווייל אז אימיצער זאָל זיך שטעלן.

אויף הצרמות¹² זאָגט רש"י: על שם מקומו, דברי אגדה. דער פירוש הפשוט פון דעם איז, אז דאָס וואָס

מחוייב להיות בגיהנם), ובמכ"ש ער, וואָס ער איז דער חכם אַליין (ובמילא אינו שייך לרוח שטות המחייב גיהנום).

אויף דעם איז פאַראַן די הוראה פון דעם פירוש „בדורותיו“ לשבח, אז אפילו נח וואָס ער איז געווען אַ צדיק תמים ואפילו בדורותיו, האָט געדאַרפט אַנקומען צום בא אל התיבה.

דאָס איז אַ הוראה פאַר צדיקים כו'. די הוראה לרוב בני אדם איז פון דעם צווייטן פירוש, אז דאָס וואָס נח איז געווען אַ צדיק איז עס נאָר לפי דורו, וואָס דאָס איז ניט אמיתית ענין צדיק, מער ניט ווי צדיק בשם המושאל. און די דרגא פון צדיק איז שייך לרוב בני אדם.

וואָרום דאָס וואָס משביעין אותו תהי צדיק גייט דאָך דאָס אויף יעדער איינעם, און וויבאַלד אז משביעין אותו האָט ער דאָך דעם כח אויף צו דורכ'ן פירן דאָס, ואפילו לפירוש צדיק שבי' תניא, איז דאָך אויך דאָ דער כח אויף לקיים את השבועה תהי צדיק כו'. עכ"פּ אויף מקיים זיין די אַנדער האַלבע שבועה, ואל תהי רשע — וואָס דאָס איז צדיק בשם המושאל — קען דאָך געוויס יעדער איינער, כמבואר בתניא באריכות.

ולבד זאת, איז דאָך „בדורותיו“, לפי דורו, איז ער איצטער זיכער אַ צדיק. וואָרום רוב בני דורו (ושיש לו משא ומתן עמהם) זיינען דאָך נאָר אומות העולם. און אפילו צווישן אידן, איז דאָך דאָס גופא וואָס צו אים איז אַנגעקומען די ידיעה והוראה פון מי המבול — איז דאָך דאָס אַליין אַן עילוי, וואָרום ס'איז דאָך פאַראַן די תינוקות שנשבו וואָס זיי ווייסן אינ'ן גאַנצן ניט פון דעם ענין.

10) פ"ג מהל' תשובה ה"ד.

11) ב"ר פ"ל, ח.

12) פרשתנו י, כו.